

Güreş Karşılaşmalarında Müziğin Yeri ve Önemi

Semih Altınölçek *

Türklerin ata sporlarından biri de güreştir. Yiğitlik oyunu olarak nitelendirilen güreş, eğlencelerin, düğünlerin ve bayramların vazgeçilmez geleneğinden biri olmuştur. Türkler güreşe büyük önem vermiş, onu bütün sporların temeli olarak görmüş, eğitici vasfı nedeniyle de günümüze kadar bu geleneği devam ettirmişlerdir. Bilinen ilk güreş karşılaşması Oğuz Türklerinin Dede Korkut destanında yer alır. Güreş sadece sportif yarışma amacıyla değil, eğlence ve askeri eğitim amacına da yöneliktir. Asırlardır önemini kaybetmeden varlığını sürdürmüş olan güreş sporu, İslâmiyet'in kabulünden sonra da millî bir spor olarak benimsenmiş, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde de bu gelenek sürdürülerek halkın severek izlediği bir spor olmuştur. Osmanlı padişahlarından Fatih Sultan Mehmet zamanında İstanbul ve Edirne'de güreş tekkelerinin kurulduğu ve her tekkede 300 kadar pehlivanın eğitim gördüğü Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde belirtilmektedir. Güreş sporu ilhamını yırtıcı hayvanların birbirleriyle olan mücadelesinden almıştır. Doğa varlıklarına yüklenen mistik güç ile kutsallığa bürünmüş, somut bir yapı kazanmış, güçlü bir olgunluğa erişmiş ve yiğitlerin güç sınaması haline dönüşmüştür. Osmanlı padişahlarından bazılarının mehter müziği eşliğinde güreş yaptıkları, çeşitli şenliklerde, ziyafetlerde yine mehter müziği eşliğinde güreş müsabakalarını izledikleri, pehlivanları çok itibarlı mevkilere getirerek birçok başpehlivanın yetişmesini sağlamış oldukları bilinmektedir.¹

Türklerin askeri müzik takımı olan mehter sadece savaşlarda değil, toplumun sosyal yaşamı içinde de önemli bir görev üslenmiştir. Türklerde mehter siyasi bir gücün sembolüdür. Mehterin oyunlarda, savaşta, şenlik ve törenlerde müzik çalma yetkisi bir siyasi otoriteye işaret eder. Osmanlıların saray düzeyinde yaptıkları her türlü güreşlerde mehter önemli bir görev üslenmiştir. Türklerdeki spor faaliyetleri incelendiğinde, Osmanlı'da mehter eşliğinde

* Dr. Semih Altınölçek

İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, İstanbul.
semihaltinolcek@hotmail.com

¹ Arif Kahraman Ankara, *Osmanlı Devletinde Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 46-54.

yapılan sportif karşılaşmalar günümüzde davul-zurna eşliği ile yapılmaktadır.² Osmanlı spor yaşamında özellikle güreş, cirit, at yarışları ve polo gibi karşılaşmalar daima askeri müzik takımı mehter veya mehter çalgılarından davul-zurna eşliği ile oynanan sportif oyunlardır.³

Güreş müziği; pehlivanları karşılaşmaya teşvik için çalınan ve güreşin çeşitli aşamaları ile ilişkili olan bir müziktir. Müzik güreş sporunun vazgeçilmez bir ögesidir. Türkiye’de davul-zurna eşliğinde yapılan; “karakucak güreşi”, aba güreşi”, “tatar güreşi”, şalvar güreşi”, “yağlı güreş” ve “deve güreşi” olmak üzere altı geleneksel güreş türü vardır.⁴

Günümüzde yaygın olarak oynanan güreşlerden birisi “karakucak güreşi”dir. Bu tür karşılaşmalar “harman güreşi” olarak da bilinmektedir. Tarihi güreşlerimizden olan karakucak güreşi asırlardır hiçbir değişime uğramadan özüne uygun olarak günümüze kadar gelmiştir. Bir de “yağlı güreş” karşılaşmaları vardır. Bu tür güreşin temeli dengedir. Yağlı güreş karşılaşmaları sırasında davul zurna savaş havaları çalar. Karşılaşmada pehlivanların kırıan kırana mücadelesi müzikaldir. Hatay ve Kahramanmaraş yörelerinde yapılan “Aba güreşi” de (Aba güreşi giysilerle yapılan güreşlerdendir) Türklerin, kendilerine özgü, davul-zurna eşliğinde yaptıkları geleneksel güreş karşılaşmalarından biridir. Düzenlenme ve organize tarzına göre güreşlerde davul sayısı altı-yedi olurken zurna sayısı ikiden fazlayı geçmez. Zurnalardan birisi güreşin havasını çalarken diğeri ritim saz görevi görür. Karşılaşmada çalınan sözsüz havalar kırık hava ve uzun hava türündeki ezgilerdir. Gaziantep yöresinde yapılan güreşe ise “aşırıtmalı aba güreşi” adı verilir. İki davul ve iki zurnanın eşliğinde “çukur” adı verilen meydanda bekleyen güreşçiye hasım çıkana kadar anonim bir türkü olan Köroğlu çalınır. Hasımlar er meydanına çıktıktan sonra davul istimleri “harbileme” adı verilen güreş ezgilerine döner. *Harbileme* cenk havası, harp havası anlamına gelir. Yiğitçe, mertçe güreşe davettir. Bu ritim güreşin temposuna göre sürekli değişir. Olağanüstü durumlarda ritim ve vuruşlar bazen artar, bazen de azalır.⁵

Günümüzde her yıl geleneksel olarak yapılan Kırkpınar yağlı güreşlerine eşlik eden çalgı gurupları yine mehter çalgılarından olan davul ve zurna’dan oluşur. Yağlı güreşle müzik arasındaki ritmin uyumu, güreşin temposuna göre hızlı ve yavaş olarak değişir. Kırkpınar’da çalınan canlı, dinamik pehlivan havaları genelde “çeng-i harbî” usulindedir. İcra edilen müzik, millî duyguları tahrik edici, cesareti, kahramanlığı, mertliği ve yiğitliği vurgulayan

² Güven Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2. baskı, Ankara 1992, s. 58.

³ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 249.

⁴ Müstecip Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. baskı, Ankara 1987, s. 64.

⁵ Enver Keskin, *Aba Güreşleri*, Karacan Matbaası, Ankara 1978, s. 35-39.

ezgilerden oluşur. Pehlivanın maneviyatı üzerine olağanüstü etki eden bu tür müziğin büyümlü gücü er meydanında kendisine büyük bir güç ve cesaret kazandırmaktadır.⁶ Yağlı güreşin müzik eşliğinde yapılan bir spor olması, dinî ve milli duyguların ağır basması nedeniyle diğer sporlardan farklı bir özelliğe sahiptir. Rakiplerini her karşılaşmada yenen ünlü pehlivanlardan biri oyuna girdiği zaman müziğin temposu hızlandırılır. Böylece güreşenlere hız verilmeye çalışılırken, seyirciler de heyecana sevk edilir. Bu hızlı tempoya “çeng-i harbi” adı verilir. Ardından tempo yine yavaşlatılır. Karşılaşmaya eşlik eden bir davul ile bir zurnadan oluşan gruba “kat” adı verilir. Kırkpınar’da her yıl 15 kat davul - zurna ekibi güreş karşılaşmalarında hazır bulunur. Davul ve zurnacıların güreşi çok iyi bilmeleri gerekir. Güreş tarihinde er meydanındaki güreşçilerden birine kopya verdikleri öne sürülen davul-zurna ekiplerinin varlığı bilinmektedir. Yirmi altı yıl boyunca Kırkpınar’da baş pehlivan olmuş, Adalı Halil’in eski ustası olan meşhur Kel Aliço’nun Kırkpınar’da görevli müzisyenleri yakından tanıdığı, onların da kendisini sevdikleri, bu nedenle müsabaka sırasında Aliço’ya karşılaşmakta olduğu rakibinin zayıf taraflarını davul ve zurna ile haber verdikleri, Aliço’nun da davul ve zurnanın dilinden iyi anladığı için ekibin verdiği kopyadan rakiplerini sürekli mağlup etmiş olduğu Kırkpınar tarihinde belirtilmiştir.⁷

Yağlı güreşte hakem heyetinin eşleştirdiği pehlivanların adlarını, sanlarını, oyunlardaki hünerlerini uygun mısra ve dualarla halka tanıtan, güreşe başlatan kişiye cazgır ya da salavatçı (ululara dua eden- okuyucu) denir. Millî kıyafetler giyinmiş olan cazgır salavatları davul-zurnanın çaldığı savaş ve pehlivan havaları eşliğinde söyler, dinî, millî destanlar okur, atasözleri sıralar.⁸ Cazgır *salavatlamlar* okuduktan sonra pehlivanları er meydanına salar. Pehlivan güreşlerinin genellikle peşrev, yürüyüş gibi kendi havaları vardır. Davul zurna bunları vururken, güreşe başlamadan ve el enseden önce iki oyuncunun mert ve yiğitçe tavırlarla er meydanını ahengin tartımı dairesinde devrederek ağır ve heybetli bir tavırla dolaşmaları bir tür ön raks sahnesi yaratır. Pehlivanlar davul zurna eşliğinde önce peşrev yapıp sonra güreşe dalarlar. Yağlı güreşle müzik arasındaki ritim uyumu güreşin temposuna göre hızlı ve yavaş olarak değişir. Pasif güreşen, seyircinin beklediği tempoyu göstermeyen pehlivanlar müziğin hızlanan ritmiyle uyarılır.⁹

Kırkpınar güreşlerinin özelliklerinden birisi de Kırkpınar ağalığıdır. Ağa Kırkpınar’a pehlivanları ve seyircileri çağıran, yarışmaları düzenleyen, gelen konukları ağırlayan, yemek

⁶ Güven Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2. baskı, Ankara 1992, s. 46.

⁷ Ali Gümüş, *Kırkpınar Güreşleri*, Gençlik Ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 89.

⁸ Güven Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2. baskı, Ankara 1992, s. 54.

⁹ *age.*, s. 57.

ve yatacak yerlerini temin eden, güreşlerin kurallara göre yapılmasını sağlayan, ödülleri veren ve güvenlik düzenini sağlayan baş sorumlusu ve yetkili kişisidir. Kırkpınar ağasının seçimi güreşlerin son günü, başpehlivanlık güreşlerinden önce başlar. Açık artırmaya konulan kuzuya en çok parayı ödeyen bir sonraki yılın Kırkpınar güreş ağası ünvanını alır. Ağa seçilen kimse kuzuyu kucağına alır ve davul zurnacılar icra ettikleri Rumeli havaları eşliğinde yeni ağayı çadırına kadar götürürler. Bu geleneğin yine müzik eşliğinde yapıldığı açıkça anlaşılmaktadır. Davul zurna ekipleri güreş karşılaşmasından birkaç gün önce şehirde dolaşarak halkı şenliklere davet ederler. Davul zurnanın müziği eşliğinde güreşçilere er meydanında “tutuş” için çağrıda bulunulur.¹⁰

Kırkpınar güreşlerinde cenk havalarının çalması milletin şuur altını etkileyen sembollerdir. Ritim, insanın doğumundan itibaren kalp atışlarıyla başlayan yaşamının hemen her anında çeşitli şekillerde içinde hissettiği sürekli değişen sonsuz bir devinimdir. Kırkpınar yağlı pehlivan güreşleri süresince, güreş müziğini hissettiren çalgı özellikle davuldur. Güreş müziğinin en belirgin özelliği, davul belirli bir ritmi çalarken zurnayla seslendirilen ezgilerin farklı oluşudur. Bu durum güreş havalarının, kullanılan ezgi motiflerine göre adlandırıldığını gösterir. Bunu destekleyici bir başka delil, güreşin ritmine “güreş havası” denmesi ve her güreş havasının sonunda çalınan “çeng-i harbi”nin güreş havalarından ayrı tutulmasıdır. Güreş havaları arzu edildiği gibi icra edilmesine rağmen ezgilerde bir kesinlik söz konusudur. Güreş havalarında ritim ana öğedir. Ezgi, güreşin canlılığıyla doğru orantılı olarak müzisyenlerin ana bir müzik teması üzerinde varyasyonlarıyla gösteriye dönüşür. Güreş müziğinde, (12/4'lük) güreş havası ve (24/8'lik) çeng-i harbi olmak üzere iki ana ölçüm (tartım) vardır. Edirneli güreş müzisyeni, Osman Zurna'nın pehlivan güreşi, çeng-i harbi, başaltına güreş havası, adalı Halil baş güreş havası, dağlı güreş havası ve karakucak güreş havası bulunmaktadır. Osman Zurna'nın yanında yetişmiş olan Edirneli güreş müzisyeni Osman Biber'e göre ise “Balkan”, “Dağlı” ve “Divan” olmak üzere üç çeşit güreş havası bulunmaktadır. Diğer güreş müzisyenleri bu ezgilere “maacir (muhacir) isminde bir hava daha eklerler. Sonuçta günümüze kalan “dağlı” ve “maacir” havalarının, davul-zurna çalan müzisyenlerin kökenleri ve aile kimlikleriyle de ilintili olabileceğini düşündürür. Çeng-i harbi usulü, tarih boyunca 16 zamanlı olan neva çeng-i harbi'den başka, 10-12 zamanlı olmak üzere üç çeşittir. Çeng-i harbi güreş havaları bitiminde çalınır. Bu çalındığı anda pehlivanların

¹⁰ Ali Ayaoğlu, *Türklerde Spor Geleneği ve Kırkpınar Güreşleri*, Divan Yayınları, İstanbul 1983; Murat Sertoğlu, *Türk Pehlivanları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 67; Murat Sertoğlu, *İl Yılığ*, T.C. Edirne Valiliği Yayınları, Edirne 2005, s. 32.

birbirlerine hamleler, oyunlar yaptıkları andır. Kırkpınar’da çalınan çeng-i harbi usulündeki müzikler kahramanlık türkülerinden oluşur. Güreşin başlangıçta ağır ve hareketli oluşu ve birkaç çift pehlivanın aynı anda güreşmesi nedeniyle izleyici diğer bir güreşteki oyunları bazen kaçırmaktadır. Hareketleri ve oyunları ağırlaşan bir güreşe seyircinin ilgisi müzikle çekilir. Birdenbire usulün değişmesi ve hızlanması seyircide heyecan yaratır. Bu heyecanı yaratan ise çeng-i harbi usulünün hızlanan tempoyla vurulmaya başlamasıdır. Davulun vurmadığı, zurnanın çalmadığı Kırkpınar yağlı güreşi düşünülemez. Öyle ki; müzik sustuğunda pehlivanlar da güreşi durdururlar.¹¹ Özel kıyafetli davul zurna ekipleri er meydanında hakem heyeti ile ortaklaşa hareket ederler. Bir güreşin çok cazip olabilmesi için o güreşte hazır bulunan davul- zurna takımının güreş havalarını çok iyi bilmeleri ve tam sırasında tatbik edebilmeleri gerekir. Ancak günümüzde güreş havalarını tam anlamıyla bilen ve icra eden müzisyenler ne yazık ki kalmamıştır.¹²

Peşrev yağlı güreşlerin başında güreş tutmadan önce pehlivanların ellerini birbirine vurarak ve oyluklarına çarparak, küçük sıçrayışlarla yaptıkları oyun ve gösterilerdir. Peşrevin klâsik müzikte dört haneli sözsüz müzik eserlerine verilen ad olduğu bilinmektedir. Ancak oyun görünüşünde olan peşrevin bununla bir ilgisi yoktur. Peşrev bir de halk öykülerinde ezgi aralıklarında yer alan mâni görünüşündeki dörtlüklere verilen isimdir. Buna benzer deyişler cazgırın deyişleri arasında görülürse de, yine oyun niteliğinde olan peşrevle ilişkisi yoktur. Çünkü bu peşrevler 7’li hecelerle yazılır. Cazgırın söyledikleri ise ilâhi ve semaî gibi 8 hecelidir. Bu bakımdan birbirinden farklıdır.¹³ Peşrev güreş ile ilişkisiz bir oyun olduğu için güreşten ayrı bir özelliği vardır. Bu oyun dövüşmek, yenmek değil, dua etmiş ve duanın kendisinde uyandırdığı etkiye inanmış bir insanı sergiler. Peşrev pehlivanı güreşe hazırlamak ve inanç gücünün insan üzerindeki etkisini belirtmesi açısından çok önemlidir. Yağlı güreşin simgesi olan cazgır pehlivanları birer birer yanına alarak, her bir pehlivanın ad, soy, ün, güreşteki özel becerileri ve tehlikesini güçlü bir ses tonu ile topluma söylüyormuş gibi diğer pehlivanlara anlatır. Bu anlatımdan sonra duaya geçilir. Pehlivanların pîri olan Hz. Hamza’dan güreşçiler için yardım dilenir ki, buna da “İstimdat”adı verilir. Bu işlemin ardından davul- zurna Köroğlu, mehter ve cenk havalarını çalmaya başlar. Pehlivanların birer birer cazgırın önünden er meydanında toplanmasına da “çıkış” denir. Çıkış tamamlandığında davul-zurna Köroğlu, peşrev ve mehter adı verilen özel ezgileri çalmaya ve tartıma bağlamaya

¹¹ Oğuzhan Bilgin, “Kırkpınar Deyince II”, *Yöre Dergisi*, Edirne Valiliği Yayınları 3, Edirne 2002, S. 8, s. 14.

¹² *agm.*, s. 15.

¹³ Salih Turan, “Halk Müziğimizde Oyun ve Saz Havaları”, *Oyunlarda Türler ve Tanımları*, C. I, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 219-220.

başlar. Cazgır sıranın sağ başına geçerek meydandaki yerini alır. Burada tartım bedene alınır. Peşrev başlar. Peşrev oyununa Pehlivan Havası da denir. Bu oyun Zeybek ve Seymen oyununun figürlerini andırır. El ve kollar birbirine ters düşecek şekilde sallanır. Yukarı kalkmış kol düşürülürken kalçadan dize dek uzanan uyluk denenen yerlere hızla vurulur. Küçük sıçrayışlarla naralar atılarak, meydana dolaşılır. Peşrev oyununda pehlivanlardan her biri hasıma açık bir meydan okuma, inanç ve kendisine güvenen bir tavır sergiler. Çalınan ezgiler pehlivanlara yiğitlik, cesaret ve saldırı gücü aşılayan niteliktedir.¹⁴ Eskiden pehlivan havalarının birkaç davul, birkaç zurnadan oluşmuş ekiplerce çalındığı ve oyunun oldukça uzun sürdüğü söylenir. Günümüzde çok kısa oynanan bu oyunlar ne yazık ki birçok yörede silinmeye ve yok olmaya başlamıştır. Güreş ve pehlivan havalarının ezgileri uzun olduğundan ve bu ezgileri icra etmenin güçlüğü nedeniyle de artık unutulmaya terkedilmiştir. Peşrev bittiğinde pehlivanlar güreş alanının kenarlarında yer alır, tutuşa çağırılarak el sıkışırlar. Ellerin sırtını ağızlarına sürmeleri topluluğu selâmlama sayılır. Buna “Temennâ” adı verilir. Sağ el ile sol el ile çapraz tutuşmaya ise “Helâlleşme” denilmektedir. Peşrevin tahrik edici, cesaret ve güçlendirici bir yönü vardır. Kaba zurnaların ve davulların vurduğu güreş havaları seyirciyi bile coşturur. Günümüzde birçok yörede tek davul ve cura ya da klârnet bu havaları çalmakta ve peşrev çok kısa tutulmaktadır. Belli bir icracı topluluğu da kalmamıştır. Örneğin Kırkpınar’da iki zurna (kaba), bazen bir kaba, bir cura zurna, Kayseri’de bir klârnet bir zurna gibi çeşitli yörelere göre saz takımı değişiklik göstermektedir. Peşrevler birbirinden çok ayrılmıştır. Her yörenin kendine özgü ezgileri bulunması, bunun başka yörelerden gelen pehlivanlara ters düşmesi peşrev oyununun yok olmasını hızlandırmıştır. Ertuğrul Gazi’de yapılan yağlı güreşlerde ayrı bir peşrev ve ezgilerin bulunduğu görülür.¹⁵ Peşrev oynanan güreş yöreleri içinde Malatya’da yer alır. Bu yörede düğünler asla güreşsiz yapılmaz. Karşılaşmada akşama kadar davul zurna ile oyun havaları, Köroğlu ve çeng-i harbi havaları çalınır. Bu yöredeki güreş havalarının ayrı bir karakteri vardır. Bir başka yöre de Sivas’tır. Güreş karşılaşmaları köylerde harman yerinde yapılır. Her düğünde mutlaka bir güreş karşılaşması vardır. Güreşe davul zurna eşlik eder. Güreş başlayınca susar. Karşılaşmalarda genellikle Köroğlu çalınır. Bu yörelerden başka İçel, Isparta ve Yozgat yörelerinde de güreş havaları ve oyunlarına rastlanılır.¹⁶

¹⁴ *agm.*, s. 221-223.

¹⁵ *agm.*, s. 223-224.

¹⁶ *agm.*, s. 224-225.

Güreş karşılaşmalarında hemen hemen her yörede çalınan Köroğlu ezgisi bir zeybek türüdür. Yiğitlik, mertlik, vuruşkanlık duygularını anlatmak amacı ile çalınan tüm türkü ve oyun havalarına yine Anadolu'nun çeşitli yörelerinde Köroğlu adı verilmiştir. Cirit, güreş, at oyunlarında çalınan havaların tümünde adlandırma Köroğlu adı altında yapılmaktadır. Ağırdan başlar, çoğunluk, çeng-i harbi ritmi ya da onun parçalanmış 5/8 ve 10/8'lik tempo biçimleridir. Sonra hızlı kısımları başlar. Oyunlarda davul zurna ile çalınanları sözsüz (enstrümantal) aralarda çalınanı ise sözlüdür. Bazıları Köroğlu-Ayvaz cenkleşmesini yansıtan sözleri taşırlar. Savaş bildirimi ve haberi üzerine kurulu zeybek çeşitlerine de çeng-i harbi adı verilmiştir. Davullarla çalınan bir ritim şekline de çeng-i harbi adı verilir. Örneğin Mehterlerde üç çeşit olduğu bilinen çeng-i harbi vuruşlarından günümüzde sadece ikisi bilinmektedir.¹⁷

Sonuç

Orta Asya'dan günümüze kadar varlığını sürdüren en eski ata sporumuz güreştir. Yiğitlik oyunu olarak nitelendirilen güreş, şenliklerin, düğünlerin ve bayramların vb. vazgeçilmez sportif oyunlarından birisidir. Osmanlı'da güreş, cirit, at yarışları ve polo gibi sportif oyunlar asla davul- zurnasız veya kös'süz gerçekleşmemiştir. Çünkü davul-zurna geleneği ata sporlarımızın önemli bir ögesidir. Geleneksel güreşlerin çoğunda şiir, müzik ve destan vardır. Osmanlı'da mehter takımı eşliğinde yapılan güreş sporu günümüzde mehter sazlarından davul-zurna eşliği ile yapılmaktadır. Bir güreşin çok cazip olabilmesi için o güreşte hazır bulunan davul- zurna takımının güreş havalarını çok iyi bilmeleri ve tam yerinde tatbik edebilmeleri gerekir. Güreş karşılaşmalarında icra edilen müzik, millî duyguları etkileyen, toplumu birleştirici, cesareti, kahramanlığı, mertliği ve yiğitliği vurgulayan ezgilerden oluşmuştur. Çeng-i harbi usulü ile çalınan dinamik pehlivan havalarının tümü kahramanlıkla ilgili ezgilerdir. Pehlivanlara yiğitlik, cesaret ve saldırı gücü aşılayan bu nitelikteki ezgiler, halkın şuur altını etkileyen sembollerdir. Kırkpınar havalarının pehlivanlar ve izleyiciler üzerindeki etkisi müziğin bu yönünde yatmaktadır. Güreş havalarında davulun ritmi de güreşin ana ögesidir. Güreş boyunca çalınan çeşitli pehlivan havalarının uzun ezgiler oluşu ve icrasının güçlüğü nedeniyle bu ezgiler artık unutulmaya terkedilmiştir.

¹⁷ *agm.*, s. 262.

Kaynaklar

- Anakara, Arif Kahraman, *Osmanlı Devletinde Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.
- Ayaoğlu, Ali, *Türklerde Spor Geleneği ve Kırkpınar Güreşleri*, Divan Yayınları, İstanbul 1983.
- Bilgin, Oğuzhan, “Kırkpınar Deyince II”, *Yöre Dergisi*, Edirne Valiliği Yayınları, S. 8, Edirne 2002.
- Gümüş, Ali, *Kırkpınar Güreşleri*, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- Keskin, Enver, *Aba Güreşleri*, Karacan Matbaası, Ankara 1978.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Özbay, Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.
- Sertoğlu, Murat, *Türk Pehlivanları*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986,.
- Turan, Salih, “Halk Müziğimizde Oyun ve Saz Havaları”, *Oyunlarda Türler ve Tanımları*, C. I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2007.
- Ülküsal, Müstecip, *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. baskı, Ankara 1987.